

Valkeakoski Itko 2
Kivikautisen asuinpaikan kaivaus
Hämeenlinna–Lempäälä maakaasuputkilinjalla
Kreetta Lesell 2007

F145171:1

MUSEOVIRASTO

Sisällys:

Sisällysluettelo	1
Arkistotiedot	2
1. Johdanto	4
Peruskarttaote	5
2. Vesistöhistoria	6
3. Sijainti, ympäristö ja tutkimushistoria	6
4. Kaivaukset	6
4.1. Kaivausmenetelmät	6
4.2. Koekuopat, rakenne ja löydöt	7
5. Yhteenveto	7
Valokuvat	8
Negatiiviluettelo	9
Diapositiiviluettelo	9
Koekuoppaluettelo	9
Karttaluettelo	10
Kartat	11–13

Arkistotiedot

Kohteen nimi: Valkeakoski Itko 2, 1000 00 9691
Peruskartta: 213201 Kalvola
Sijainti: *pko*: 6783606 *ikoo*: 3340841 *Z/m.mpy alin*: 82,5 *ylin*: 85
Ajoitus: kivikautinen asuinpaikka

Tila 908-424-2-5, LEHTORUNKO

Omistajat

Nimi: MÄKELÄ MARTTI AATTO PAAVALI
Osoite: KANGASKATU 20 A 4, 37600 VALKEAKOSKI
Nimi: Mäkelä Inkeri
Osoite: Kangaskatu 20 A 4, 37600 VALKEAKOSKI

Tila 908-424-3-12, ITKO

Omistajat

Nimi: TURKKI ARTO VÄINÖ UOLEVI
Osoite: Kypäräkuja 2b, 02610 ESPOO

Nimi: TURKKI HANNU OLAVI oikeudenomistajat
Osoite: ITKONTIE 88, 37770 TARTTILA

Tila 908-424-3-13, HOVI

Omistus (tietolähde: Maanmittaustoimisto)

Omistajat

Nimi: KOSKINEN KALLE ILARI
TAATILANTIE
Osoite: 49, 14500 IITTALA

Omistus (tietolähde: Maanmittaustoimisto)

Omistajat

Nimi: KOSKINEN PÄIVI SSKO
Osoite: TAATILANTIE 49, 14500 IITTALA

Kaivausraportti: Museovirasto / arkeologian osasto
Kaivausten johtaminen ja raportin laatiminen: FM Kreetta Lesell, Museovirasto

Tutkimuskustannukset: Gasum oy
Budjetti: 67480 €

Kenttätöaika: 30.8.–3.10. 2007 yhdessä Valkeakoski Kalalahti 2, Valkeakoski Linnanen ja Valkeakoski Itko 5 kaivausten kanssa

Tutkitun alueen laajuus: 10270,5 m²
Kaivetun alueen laajuus: 17,5 m²
Löydöt: KM 37241: 1–3, diar. 6.2. 2008

Aikaisemmat tutkimukset:
2007 Inventointi, Jouni Taivainen ja Kreetta Lesell
Aikaisemmat löydöt: KM 37009:1

Peruskarttaote: s. 4
Kartat: s. 11–13
Negatiivit: F145171:1–2
Diat: D61144:1–2

Painamattomat lähteet:
Eino Hukkanen: Kertomus Sääksmäen Itkon vasarakirveskulttuuhaudan kaivauksesta. Arkeologian osaston topografinen arkisto. 1950.

Lähteet:
Sääksmäen Rapolan rautakautinen maisema ja elinkeinot Valkeakoskella. Rapola-tutkimuksia 3. Sirkka-Liisa Seppälä, Aino Nissinaho ja Tuovi Kankainen & Irmeli Vuorela. Jyväskylä 2003.

Masunni, kirjoituksia Tampereelta ja Pirkanmaalta 3. Toimitus: Maakunnallinen yksikkö Ulla Lähdesmäki, Marjo Meriluoto-Jaakkola ja Tuija-Liisa Soininen. Tampereen museot 1999.

1. JOHDANTO

Gasum Oy suunnittelee maakaasuputken linjan uudistamista ja parantamista välillä Hämeenlinna–Lempäälä. Uusittava linja on n. 60 km pitkä. Hämeenlinnasta Kalvolaan uusi putki olisi nykyisen putken rinnakkaisputki ja Kalvolasta Lempäälään putki olisi täysin uudella linjauksella. Koska sekä rinnakkaisputki että uusi putki kulkevat alueilla, joista tunnetaan esihistoriallisia ja historiallisia muinaisjäännöksiä ja koska alueilta on mahdollista löytää niitä lisää, Museovirasto päätti keväällä 2007 tehdä linjalla arkeologisen inventoinnin, jolla voitaisiin selvittää putkilinjalla olevat muinaisjäännökset, niiden laajuus ja tarvittavat jatkotoimenpiteet. Selvityksen teki kaksi tutkijaa, Jouni Taivainen vastasi historiallisista kohteista ja Kreetta Lesell esihistoriallisista kohteista. Inventointi oli 2.5.–31.5.2007.

Muinaisjäännöksiä maakaasuputken linjan inventoinnissa löytyi yhteensä 42, joista 15 oli esihistoriallisia kohteita, näistä neljässä oli myös historiallisen ajan löytöjä tai rakenteita. Loput 27 olivat historiallisen ajan kohteita. Esihistoriallisista kohteista 13:ssa täytyy tehdä jatkotutkimuksia ennen linjan rakentamista. Kaksi kohteista on linjan vieressä ja ne voidaan ohittaa linjaa rakennettaessa.

Syksyllä 2007 tutkittiin viisi esihistoriallista muinaisjäännöstä, jotka olivat uudella linjalla Kalvola–Lempäälä. Nämä olivat Valkeakoski Kalalahti 2, Valkeakoski Itko 2 ja 5, Valkeakoski Linnanen, ja Lempäälä Toppi. Sen sijaan kohteet, jotka ovat tulevan rinnakkaisputken linjalla Hämeenlinna–Kalvola, ovat vielä tutkimatta. Nämä kohteet ovat Hämeenlinna Tertti, Hattula Hakionmäki, Hattula Myllyoja, Hattula Kupila, Hattula Ilveskallio, Hattula Satulinna, Hattula Hakinmäki 1 ja 3.

Gasum Oy vastasi kustannuksista, jotka olivat 67480 €. Kohteen Valkeakoski Itko 2 kaivaukset tehtiin yhdessä Valkeakoski Linnanen, Valkeakoski Kalalahti 2:n ja Valkeakoski Itko 5:n kanssa. Kaikkien näiden kaivausten johtajana toimi FM Kreetta Lesell ja piirtäjänä FM Katja Vuoristo. Tuija Väisänen oli tutkimusavustaja. Kaivajina olivat Torsti Schulz, Niina Vitikka, Camilla Magnusson, Trevor Doyle, Heidi Anttila, Lasse Närväinen ja Vesa Kilpelä. Kaivaukset toteutettiin 30.8.–3.10. 2007 välisenä aikana. FM Esa Mikkola kaivoi Lempäälän Topin asuinpaikan. Jouni Taivainen tutki historialliset kohteet. Valkeakosken Itko 2:ssa tutkitun alueen laajuus oli 10270,5 m², joista kaivettiin 17,5 m².

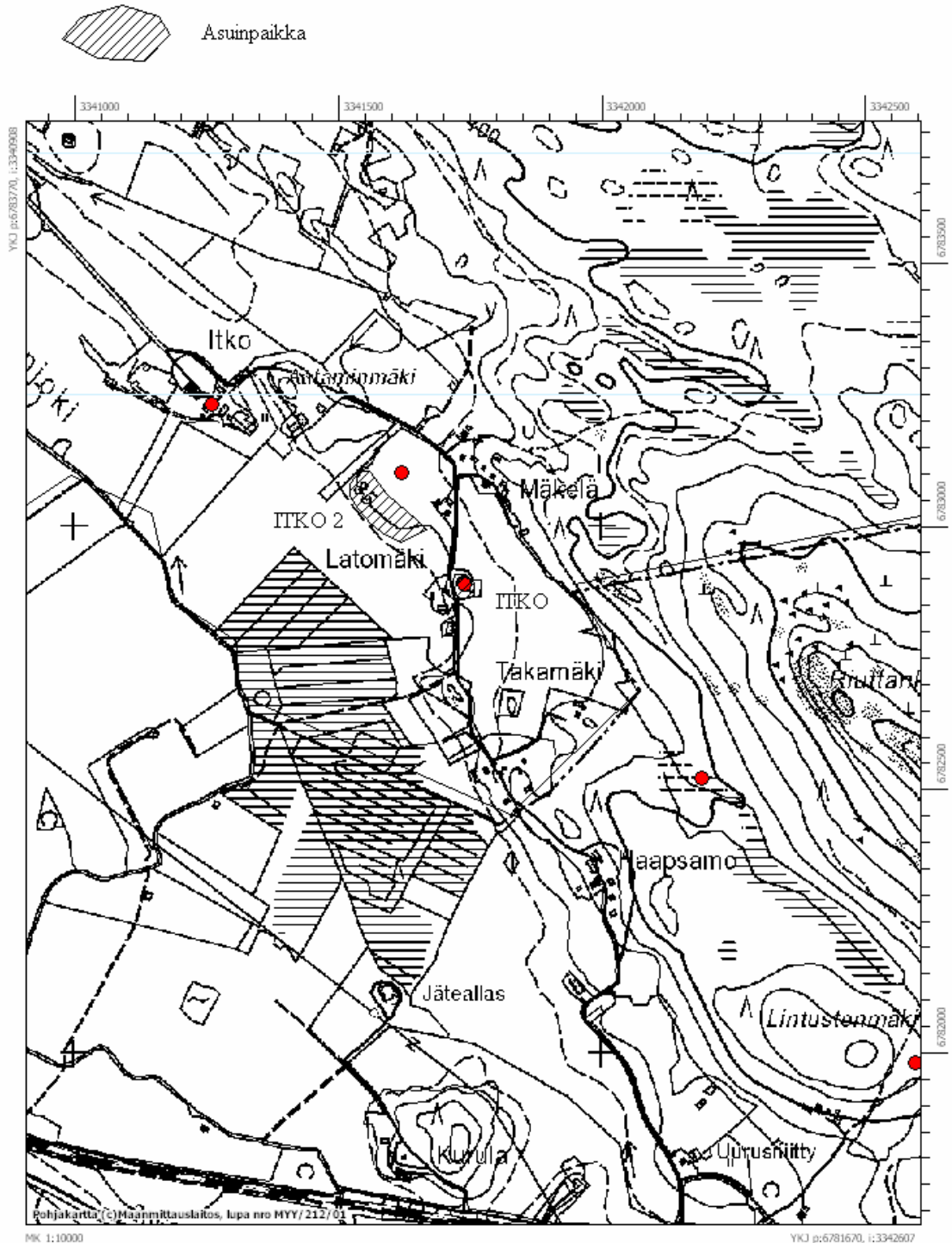
Valkeakoski Itko 2 saatiin kokonaan tutkituksi maakaasuputkilinjan osalta. Linjan lounaispuolella oleva alue jää yhä suojeltavaksi kohteeksi. Jäljelle jäävä osa kohteesta on kuitenkin hyvin niukkalöytöinen ja todennäköisesti viljelyn suurimmaksi osaksi tuhoama.

Helsingissä 30.3.2008

Kreetta Lesell

Peruskartta 213201 Kalvola

Valkeakoski Itko 2 pkoo 6783040, ikoo 334156, z 82,5 - 85 m mpy

2. VESISTÖHISTORIA

Noin 10 000 vuotta sitten Yoldia-meren aikaan koko seutu oli merta Rapolanharjun lakea lukuun ottamatta. Vanajavesi kuroutui Ancylysjärven jälkeisestä Mastogloiamerestä 8000–7500 vuotta sitten. Järvelle on kuroutumisen jälkeen ollut ominaista veden pinnan nousu, joka johtuu maan kohoamisesta (Seppälä 1999: s. 91). Tämä vaihtelee altaan eri puolilla. Tämän takia osa alueen kivikautisista asuinpaikoista on veden peitossa, kun taas rautakautiset rannat ovat nykyisen veden pinnan yläpuolella. Myös kivikauden aikaiset nuorakeraamisen kulttuurin asuinpaikat ovat Vanajaveden pinnan yläpuolella, koska asuinpaikat eivät sijainneet aivan rannanviivan tuntumassa, vaan korkeammalla rantaniittyjen jälkeen. Vanajaveden korkeinta historiallista rantaa osoittava vanha törmä – 82,5 m mpy – voidaan määrittää helposti, koska se erottuu selvästi maastossa (Seppälä 2003: s. 45). Suurin osa nykyisin löydettävistä esihistoriallisista kohteista osuu Ancylysaikaisten muinaisrantatörmien ja -terassien tuntumaan laaksojen ylärinteisiin ja pienten kumpareiden reunamiin, suunnilleen 87 ja 92 m korkeuskäyrien väliselle vyöhykkeelle. Yleensä paikkoihin, joiden maaperä on moreenia/hiekkaa. Tyypillisiä paikkoja ovat savipelloilla sijaitsevat hiekkakumpareet tai laaksojen hiekkarinteet.

3. KOHTEEN SIJAINTI, YMPÄRISTÖ JA AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Kohde sijaitsee Kuurilan asemalta noin 2,2 km koilliseen, Itkontien länsi- ja lounaispuolella olevilla pelloilla. Se on Mäkelän talosta lounaaseen ja Aataminmäen kaakkoispuolella. Kohde on Itkon vasarakirveskulttuurin haudasta noin 200 m luoteeseen. Paikan läheisyydessä on Itkon ja Muntteen keskiaikaiset kylät. Lisäksi nykyinen Itkontie seuraa kutakuinkin keskiaikaisen tien linjaa. Kohde sijaitsee tasaisella savipellolla, joka päättyy lounaassa alaspäin viettävään rinteeseen.

Kohde löytyi vuoden 2007 inventoinnissa. Pellolla oli kaksi löytökeskittymää, jotka ovat hiukan muuta aluetta korkeammalla vajaan sadan metrin päässä toisistaan. Inventoinnissa maakaasuputkilinjalle tehtiin viisi koepistoa. Lisäksi yksi koepisto tehtiin linjasta länteen olevalle löytökeskittymälle. Koekuopista ei tullut rakenteita tai likamaata. Löytöjä kohteesta on kuitenkin niin runsaasti, että alueelle on syytä tehdä jatkotutkimuksia. Nämä tutkimukset tehtiin vuoden 2007 syksyllä.

4. KAIVAUKSET

Kaivausten tarkoituksena oli tutkia kohde maakaasuputkenlinjan osalta ja mahdollisuuksien mukaan selvittää kohteen luonne, ikä ja laajuus.

4.1. KAIVAUSMENETELMÄT

Alueen koekuopituksella oli tarkoitus selvittää, olisiko kyntökerroksen alapuolella jäljellä koskematon asuinpaikka ja rakenteita. Kyntökerroksessa olevat löytöjen sijainti on muuttunut kyntämisen yhteydessä, siksi kyntökerroksen löydöistä riittäisi koekuopista saatava otanta selvittämään löytöjen määrää. Jos kyntökerroksen alapuolella olisi havaittavissa löytöjä tai likamaata linjan kohdalla, tämä kohta kaivettaisiin tasokaivauksena.

Kaivaukset aloitettiin luomalla kaivettavalle röykkiölle koordinaatisto. X-linja oli 45 goonia ja y-linja 145 goonia. Alueen kiintopiste on 86,64 m mpy. Tämä piste näkyy yleiskartassa. Kohteeseen tehtiin maakaasuputken linjan mukainen koekuoppa rivistö. Koekuopat olivat viiden metrin päässä toisistaan. Lisäksi tehtiin poikittainen koekuopparivi, joka yhdisti inventoinnista tulleet löytöpaikat.

Tämä rivin koekuopat olivat 5–10 välein toisistaan linjalla $y=3940$. Rivi loppuu etelässä, kun rinne jyrkkenee. Toinen lyhyempi koekuopparivi tehtiin linjalle $y=400$. Lisäksi linjojen väliin tehtiin koekuoppia. Alueelle ei voitu tehdä pintapoinmintaa, koska pelto puintiin juuri ennen kaivausten aloittamista. Lisäksi pelto oli koko kaivausten ajan sängellä ja sen pinta oli täynnä korsisilppua.

Alueelle tehdyt koekuopat olivat 50 x 50 cm kokoisia, lukuun ottamatta koekuoppia, joita laajennettiin, koska niissä havaittiin löytöjä, likamaata tai nokea. Maa oli kovaa savea, joten sitä ei voitu seuloa. Pintakerros poistettiin lapiolla, jonka jälkeen maa kaivettiin pelkalla. Kyntökerros oli alueella hyvin paksu. Alueesta piirrettiin yleiskartta. Löydetyistä rakenteista piirrettiin tasokartta. Alueesta otettiin sekä mustavalko- että diakuvia.

4.2. KOEKUOPAT, RAKENNE JA LÖYDÖT

Koekuoppia kaivettiin alueella yhteensä 53. Kahteen niistä tehtiin laajennus. Toinen oli koekuoppa 1930/3965, jota laajennettiin siinä olevien kivien ja kovan soran vuoksi. Kivet näyttivät luonnollisilta. Samantyyppistä kovaa soraa oli myös Valkeakosken (Sääksmäen) Itkon vasarakirveskulttuurin hautauksen kaivauksessa vuonna 1950. Kaivauksen suorittajan Eino Hukkisen mukaan tällaista kovaa soraa nimitetään paikkakunnalla rompoolimaaksi. (Eino Hukkanen: Kertomus Sääksmäen Itkon vasarakirveskulttuurihaudan kaivauksesta. 1950)

Toinen laajennettu koekuoppa oli kuoppa 1950/4009 (katso kartta s. 13). Tästä laajennetusta koekuopasta löytyi neljä iskosta. Lisäksi kuopassa oli ihmisen asettamia kiviä. Koekuopan ympärillä on myös havaittavissa suorakaiteen muotoinen tummentuma korsissa ja maaperässä. Lisäksi tummentuman kohdalla maa on kivikkoisempaa ja kuivempaa. Kohdalla voi olla rakennuksen jäännös. Rakenne on runsaan 20 m päässä putkilinjan keskikohdasta ja se voidaan ohittaa. Pellolla oli myös muita tummentumia.

Paikallinen asukas kertoi, että tummentuman kohdalla on ollut lato, joka on poltettu. Tämän asian tarkistamiseksi 1900-luvun kartat käyntiin läpi. Niissä paikalle ei ollut merkitty latoa. Ladossa on myös harvemmin maahan tehtyjä perustuksia, jollaisia oli kaivetussa rakenteesta. todennäköisesti rakenne liittyy lähistön taloihin ja on historiallinen.

Rakenteen kohdalta löytyi iskoksia, mutta ne eivät ole o todennäköisesti oikeassa kohdassa, vaan ne ovat siirtyneet sinne kyntämisen seurauksena. Lisäksi iskoksia löytyi pellon pinnalta.

5. YHTEENVETO

Maakaasuputkenlinjan kohdalla ei havaittu rakenteita tai muuta kiinteään muinaisjäännökseen viittaavaa, joten tämä alue voidaan vapauttaa rauhoituksesta. Linjasta lounaaseen on mahdollisesti säästynyt asuinpaikkaa, mutta se on todennäköisesti suurimmaksi osaksi tuhoutunut maanviljelyksessä. Linjan läheltä havaittu rakenne on todennäköisesti historiallinen.

Iskosten perusteella kohde on todennäköisesti ollut kivikautinen. On mahdollista, että se liittyy lähellä olevaan vasarakirveskulttuurin hautaan ja olisi samanaikainen.

F145171:1

Kohde sijaitsee pellolla tien etelä-/lounaispuolella. Luoteesta. Kuvannut Kreetta Lesell.

F145171:2

Rakenne koekuopassa 4009-4010/1950-1951, 4011/1950. Etelästä. Kuvannut Kreetta Lesell.

Negatiiviluettelo. Valkeakoski Itko 5, vuosi 2007.

Kuvannut Kreetta Lesell.

Kuvan numero	Aihe	Valmistusaika
F145171:1	Kohde sijaitsee pellolla tien etelä-/lounaispuolella. Luoteesta.	2007
F145171:2	Rakenne koekuopassa 4009-4010/1950-1951, 4011/1950. Etelästä.	2007

Diapositiiviluettelo. Valkeakoski Itko 2, vuosi 2007.

Kuvannut Kreetta Lesell.

Kuvan numero	Aihe	Valmistusaika	Kuvatyyppi
D61144:1	Kohde sijaitsee pellolla, tien etelä-/lounaispuolella. Luoteesta.	2007	diaposiivi
D61144:2	Rakenne koekuopassa 4009-4010/1950-1951, 4010/1950	2007	diaposiivi

Koekuoppaluettelo. Valkeakoski Itko 2, vuosi 2007.

Itko 2					
koekuoppa	koko	pinta	kyntökerros	syvyys	maalaji+muuta
1905/3953	50x50 cm	84,21	30 cm	55 cm	Tasainen savi.
1920/3940	50x50 cm	84,60	30 cm	50 cm	Savi, pohjamaa vaaleaa savea.
1925/3940	50x50 cm	84,70	25 cm	50 cm	savi, pohjamaa vaaleaa savea.
1930/3940	50x50 cm	84,74	35 cm	40 cm	Tasainen savi.
1930/3953	50x50 cm	84,83		55 cm	Savi.
1930/3965	100x50 cm	84,95	25 cm	50 cm	Savi, isoja kiviä, kovaa soraa, pohjamaa hiekkaa.
1930/3980	50x50 cm	84,76	40 cm	55 cm	Tasainen savi.
1935/3940	50x50 cm	84,79	40 cm	55 cm	Savi, pohjamaa vaaleaa savea.
1940/3940	50x50 cm	84,82	40 cm	66 cm	Savi, pohjamaa vaaleaa savea.
1950/3940	50x50 cm	84,84	30 cm	55 cm	Savi, pohjamaa vaaleaa savea.
1950/3970	50x50 cm	85,06	25 cm	48 cm	Savi, pohjamaa vaaleaa savea.
1950/3980	50x50 cm	85,19	40 cm	50 cm	Tasainen savi.
1950/3990	50x50 cm	85,20	40 cm	55 cm	Tasainen savi.
1950/4000	50x50 cm	85,27	55 cm	60 cm	Savi, pohjamaa vaaleaa savea.
1950/4010	3x2 m	85,29	40 cm	45 cm	Savi, jonka seassa hiiltä, pohjalla isoja kiviä ja hiekkaa. Laajennettu 1950-1951/4009-4010,1950/4011.
1955/4000	50x50 cm	85,35	15 cm	40 cm	Moreeni, pohjalla kiviä.
1960/3940	50x50 cm	84,89	30 cm	70 cm	Savi, pohjamaa vaaleaa savea.
1960/4000	50x50 cm	85,39	20 cm	41 cm	Harmaanruskea moreenisora, pohjalla kiviä.
1970/3940	50x50 cm	84,92	20 cm	54 cm	Savi, pohjamaa vaaleaa savea.

1970/4000	50x50 cm	85,30	30 cm	55 cm	Tasainen savi.
1980/3939,50	50x50 cm	84,92	20 cm	44 cm	Tasainen savi.
1980/4000	50x50 cm	85,21	30cm	84 cm	Savi, pohjamaa vaaleaa savea.
1990/3940	50x50 cm	85,09	30 cm	55 cm	Tasainen savi.
1990/4000	50x50 cm	85,29	34 cm	52 cm	Tasainen savi.
2000/3885	50x50 cm	84,45	30 cm	60 cm	Savi, pohjamaa vaaleaa savea.
2000/3890	50x50 cm	84,45	25 cm	50 cm	Savi, pohjamaa vaaleaa savea.
2000/3895	50x50 cm	84,53	20 cm	50 cm	Savi, pohjamaa vaaleaa savea.
2000/3899,50	50x50 cm	84,61	20 cm	53 cm	Savi, pohjamaa vaaleaa savea.
2000/3905	50x50 cm	84,72	25 cm	50 cm	Savi, pohjamaa vaaleaa savea.
2000/3910	50x50 cm	84,75	30 cm	45 cm	Savi, pohjamaa vaaleaa savea.
2000/3915	50x50 cm	84,86	25 cm	45 cm	Savi, kairaus 30 cm.
2000/3920	50x50 cm	84,94	34 cm	48 cm	Tasainen savi.
2000/3925	50x50 cm	85,04	38 cm	40 cm	Savi, kairaus 30 cm.
2000/3930	50x50 cm	85,09	25 cm	53 cm	Savi, pohjamaa vaaleaa savea.
2000/3939,50	50x50 cm	85,32	40 cm	73 cm	Savi, jonka seassa hiiltä, kairaus 30 cm savea.
2000/3950	50x50 cm	85,21	20 cm	48 cm	Tasainen savi.
2000/3960	50x50 cm	85,47	30 cm	80 cm	Savi, pohjamaa vaaleaa savea.
2000/3964,5	50x50 cm	85,41		54 cm	Tasainen savi.
2000/3969,5	50x50 cm	85,54	30 cm	60 cm	Kyntökerroksen rajalla hiiltä, tasainen savi.
2000/3975	50x50 cm	85,57	40 cm	50 cm	Savi, pohjamaa vaaleaa savea.
2000/3980	50x50 cm	85,56	40 cm	50 cm	Savi, pohjamaa vaaleaa savea.
2000/3985	50x50 cm	85,48	30 cm	45 cm	Savi, pohjamaa vaaleaa savea.
2000/3990	50x50 cm	85,49	40 cm	75 cm	Savi, pohjalla raitoja ja rautasaostuma.
2000/3995	50x50 cm	85,51	30 cm	60 cm	Savi, pohjamaa vaaleaa savea.
2000/4000	50x50 cm	85,52	40 cm	50 cm	Tasainen savi.
2000/4010	50x50 cm	85,52	30 cm	45 cm	Tasainen savi.
2000/4020	50x50 cm	85,49	25 cm	45 cm	Tasainen savi.
2000/4030	50x50 cm	85,51	20 cm	42 cm	Tasainen savi.
2005/4000	50x50 cm	85,62		40 cm	Tasainen savi.
2010/3939,50	50x50 cm	85,34	30 cm	50 cm	Tasainen savi.
2015/4000	50x50 cm	86,14	28 cm	27 cm	Tasainen savi.
2020/3940	50x50 cm	85,45	20 cm	54 cm	Tasainen savi.
2030/3940	50x50 cm	85,64	20 cm	67 cm	Tasainen savi.

Karttaluettelo

<i>Nro</i>	<i>Kartta</i>	<i>Mk</i>	<i>Piirt./digit.</i>	<i>Koko</i>
1	Peruskarttaote, s. 5	1:10 000		A4
2	Muinaisjäännösalueen sijaintikartta, s. 11	1:2500	K. Vuoristo	A4
3	Yleiskartta, s. 12	1:1000	K. Vuoristo	A3
4	Koekuoppa 1950/4009, s. 13	1:20	T. Väisänen	A4

Valkeakoski Itko 2 1000 00 9691

Kreetta Lesell 2007

Muinaisjäännös- ja koekuopitetun alueen sijainti

Mk 1:2500

Pohjana käytetty yleiskarttaa ja peruskarttaa 213202 Sääksmäki

Digit. K. Vuoristo

Koordinaatit yhtenäiskoordinaatistossa

+ Reunimmainen koekuoppa

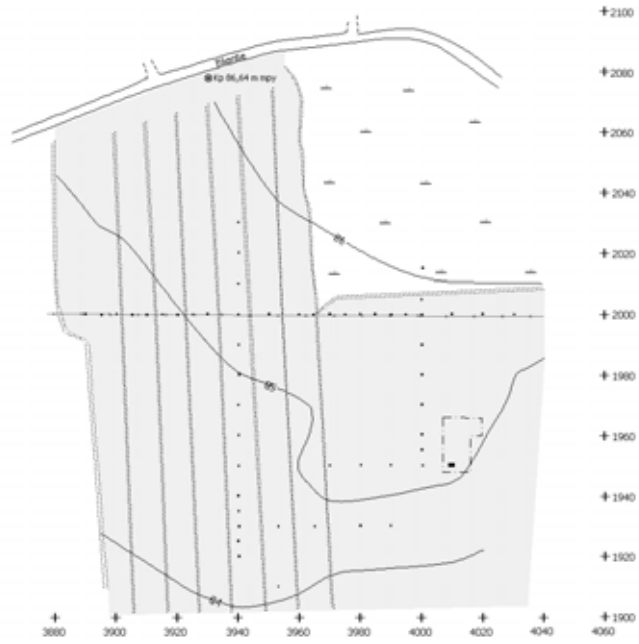
■ Muinaisjäännösalue

VALKEAKOSKI ITKO 2 1000 00 9691
 Kreetta Lesell 2007
 Yleiskartta
 Mk 1:1000 20 m
 Piirt. ja digit. K. Vuoristo

- Koeluppa
- Pelto
- Niitty
- Oja
- Suunnitellun maakaasuputken keskijäinja
- Kuvempi ja kiviköisempi alue pellossa

VALKEAKOSKI ITKO 2 1000 00 9691
Kreetta Lesell 2007

Koekuoppa 1950/4009

Mk 1:20 1 m

Piirt. ja digit. T. Väisänen

lukemat metreinä mpy

Kivi

Mullan sekainen savi

